

jaargang 36 - prijs € 5,40 - december 2005

8

Maatschappelijke stages

Maatschappij & Politiek

vakblad voor maatschappijleer



I N H O U D

- 5** **Leren in de maatschappij**
Adopteert Maatschappijleer de maatschappelijke stages?
- 9** **Verrassend hoeveel studenten kunnen**
Interview met studentenbegeleiders Geerd Bettinger en Gerard Imming
- 12** **Internationalisering combineert goed**
Maatschappelijke stage als deel van internationaliseringsprogramma
- 15** **Bedenkingen bij rendement maatschappelijke stage**
Interview met Tweede-Kamerlid Eric Balemans (VVD)
- 18** **De brede school**
Meer levensecht leren voor jongeren
- 22** **Duizend lichtjes**
De Amerikaanse praktijk van maatschappelijke stages
- 26** **Reëel positief**
Een pionier over maatschappelijke stages

R U B R I E K E N

- 3** **Geknipt & geschoren**
- 24** **Grom**
- 27** **Lesmateriaal**
Maatschappelijke stage
- 28** **Recensie**
Onzichtbare ouders
- 30** **NVLM**
- 31** **Signalementen**

(Foto: Bert Spiertz)



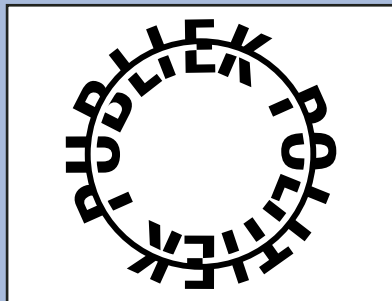
Redactioneel

Maatschappelijke stages, leerlingen de school uit sturen om in *de maatschappij* ervaring op te doen met de praktijk van maatschappelijke verantwoordelijkheid en zo, terwijl ze hun goede daden verrichten, hun verantwoordelijkheidsgevoel stimuleren. Het klinkt mooi. Zo mooi dat het idee louter positieve reacties oproept. Aanvankelijk ook bij mij. Maar ik word langzamerhand toch door twijfels bekropen. Want hoe gaat de werkelijkheid van zulke stages er uitzien en zal die beantwoorden aan de verwachting dat sociaal verantwoordelijkheidsgevoel wordt gestimuleerd? De school is er om iets te leren. Wat leer je van het dweilen van de gangen in een ziekenhuis? Wat doe je als een leerling zijn afspraak vergeet om een bejaarde man voor een rolstoeluitje naar de markt mee uit te nemen? Flauwe vragen? *Maatschappij & Politiek* vroeg Jeff Peck een bijdrage te leveren over ervaringen met maatschappelijke stages in de Verenigde Staten, waar ze lang geleden al werden ingevoerd. In zijn stuk doemen dergelijke vragen opnieuw op en blijkt de praktijk minder zonnig dan we denken of hopen. Er zit iets paradoxaals in maatschappelijke stages. Je kunt leerlingen geen taken laten verrichten die grote verantwoordelijkheden op hun schouders laden en die vanwege ernstige consequenties geen fouten of half werk toestaan. Van de taken die wel in aanmerking komen mag je dus niet teveel verwachten als het gaat om het stimuleren van verantwoordelijkheidsgevoel. Maar ik wil niet de zwartkijker uithangen. Maatschappelijke stages bieden beslist aangrijpingspunten voor goed onderwijs; zeker als scholen een grote mate van vrijheid krijgen bij de invulling ervan, laat Wolter Blankert zien. Hoe dan ook, invoering van maatschappelijke stages eist een grondige afweging. Met dit themanummer wordt getracht aan die afweging een bijdrage te leveren.

Hans van der Heijde



Allochtonen krijgen les in lokale politiek



In aanloop naar de gemeenteraadsverkiezingen in maart 2006 werkt het Instituut voor Publiek en Politiek (IPP) in opdracht van het Ministerie van Justitie aan het project *Vinden en Binden*. Doel is de politieke participatie van allochtone mannen en vrouwen te bevorderen. Het project wordt in vier gemeenten uitgevoerd: Almere, Amersfoort, Zaanstad en Zwolle. Het aantal allochtone volksvertegenwoordigers loopt in het geheel niet in de pas met het aantal allochtone kiezers, aldus een van de conclusies van een recent IPP-onderzoek naar politieke participatie van migranten in Utrecht. De deelname van allochtonen aan politieke partijen, raden en colleges zal de betrokkenheid van allochtone kiezers bij de Nederlandse samenleving versterken.

Het IPP verzorgt in de vier deelnemende gemeenten cursussen met een gedifferentieerd aanbod. De cursussen bieden informatie over de Nederlandse politieke stromingen, het functioneren van politieke partijen en de lokale democratie. Daarnaast is er ruimte om vaardigheden te ontwikkelen, zoals presenteren en debatteren. Ervaren (allochtone) politici worden bij de cursussen betrokken. Dat stimuleert om actief te worden en omgekeerd zien politici welk potentieel er aanwezig is. Ook schenkt het IPP aandacht aan de werving van allochtonen door in de vier gemeenten workshops aan politieke partijen aan te bieden. (Bron: raadslid.nu/nieuws, 8 juli 2005)[CM]



Violen? Liever 'arrenbie'

Scholieren moeten cultureel worden gevormd, vindt de overheid. Waar denken vijftienjarige scholieren aan bij kunst? 'Musea', 'mooie dingen', 'Picasso', 'iets dat met liefde is gemaakt' en 'reclameposters voor parfums'. Kunst is leuk, zeggen ze, maar soms ook saai. Saai kunst, wat is dat dan? Maikel, aarzelend: 'Zo'n schilderij waar niets op gebeurt. Dat je alleen maar zwart-witte blokjes ziet...'. Corné, heftig: 'Zwart-wit kan juist heel mooi zijn'. Maikel: 'Ja, maar ook zo eentonig, zo'n schilderij in een stil museum...'. Scholieren vinden kunst 'saai', blijkt uit een onlangs gepresenteerde enquête van stichting Cultureel Jongeren Paspoort (CJP), die de cultuurkortingskaart voor jongeren uitgeeft, en dat terwijl het Ministerie van OCW veel geld in kunst-educatie steekt. Voor theater- en kunstprojecten op scholen zijn er inmiddels tal van potjes. Sinds een jaar of tien is Culturele en Kunstzinnige Vorming (CKV) een verplicht vak op scholen. Maar de kloof tussen kind en kunst blijft groot. Dat valt mee, vindt het CJP. Scholieren voelen alleen afstand tot wat ze zelf als *kunst* bestempelen: musea, klassieke muziek, schouwburg, ballet. Ze gaan wel naar de film, naar popconcerten, musicals, muziek- en dansfeesten, festivals en cabaret. Wie inzet op die *massacultuur*, denkt het CJP, kan een brug naar de *gevestigde* kunsten slaan. (Bron: *NRC Handelsblad*, 14 oktober 2005)[HvdH]



Langer contact leerling en docent

Het schijnt dat de student niet wijzer is geworden van het studiehuis en het schijnt dat scholen een opvangtaak, of in elk geval een verantwoordelijkheid voor opvang, op zich moeten nemen. Bij de invoering van de Tweede Fase is ook

beweerd dat de Tweede Fase geen bezuinigingsoperatie was. Bij die invoering is 30 procent van de contacttijd verdwenen. De moderne leerling zit dus minder in de schoolbanken en moet meer zelfstandig doen. Dit zelfstandig werken gebeurt geheel voor eigen verantwoordelijkheid en meestal zonder directe begeleiding van docenten. Om het programma niet te verzwaren en ruimte voor nieuwe vakken te creëren, is vervolgens stevig in de exameneisen van de bestaande mammoetvakken geschrapt. Het is dus logisch dat de moderne leerling niet meer zo veel van de klassieke mammoetstof weet. Waarschijnlijk is de parate kennis over het algemeen ook wat minder. Wel lijkt de goede leerling veel zelfredzamer geworden.

Het is tijd te besluiten dat de Tweede Fase geen bezuinigingsoperatie was en dat de verdwenen contacttijd op het rooster terugkomt. Leerlingen zitten dan inderdaad langer op school – maar zij zien de docenten ook meer.

(Bron: *de Volkskrant*, 27 oktober 2005/SLO)[CM]



Studiehuis mislukt



lemand met een diploma van de middelbare school heeft steeds meer attributen nodig om de opgedane kennis en vaardigheden toe te passen. Als hij iets wil uitrekenen of schatten, moet hij op zijn formulekaart een passende formule opzoeken en de cijfers in een rekenmachine intikken.

Ook een computer is onmisbaar, zodat op internet feiten kunnen worden opgezocht, of met een spellingsprogramma de spelling kan worden verbeterd. Helaas is er nog geen software die onderzoeksvragen formuleert of het groeiende aantal fouten in de zinsbouw rechtzet.

Die onmisbaarheid is mede het gevolg van de verschuiving van directe kennis naar leren opzoeken, die het zogenoemde studiehuis heeft teweeggebracht. Volgens een recente evaluatie van het Ministerie van OCW blijkt dat opleiders in het hoger onderwijs ontevreden zijn over de taal- en rekenvaardigheid, nauwkeurigheid en analytische vermogens van de instromende studenten. Die zijn sinds de invoering van het studiehuis minder geworden. Er is wel vooruitgang geboekt in computervaardigheid en sociale vaardigheden, maar die kunnen ook gemakkelijk buiten de school worden

aangeleerd.

Het komt er nu op aan om de schade van de hervormingen te repareren. Het gaat dan niet om nieuwe experimenten, maar om de basis van het middelbare onderwijs zelf. Door de drukte rond het studiehuis is er kostbare tijd verloren om de ware nood in het onderwijs het hoofd te bieden: het groeiende lerarentekort. De Tweede Kamer kan nog zulke mooie hervormingen bedenken, maar als er geen leraar is, houdt alles op. Dat is de opgave voor de komende jaren: het opleiden en aantrekken van goede leraren, die leerlingen meer parate kennis bijbrengen.

(Bron: *NRC Handelsblad*, 27 oktober 2005/ SLO)[CM]



Taalpolitie op middelbare school



Of het studiehuis kwalijke gevolgen heeft gehad voor de taalbeheersing van eerstejaarsstudenten aan de School voor Journalistiek in Utrecht? Volgens Louis Engelman, vijftien jaar docent Journalistieke Vaardigheden, heeft de taalvaardigheid van een flink deel van de studenten altijd al ernstig tekortgeschoten. Maar 'het studiehuis heeft die vaardigheid in elk geval geen goed gedaan', zegt hij. Van de 24 studenten in een groep zijn er zeker acht die d/t-fouten maken of problemen hebben met spellen. 'Als ik twijfel, grijp ik naar een woordenboek', zegt Engelman, 'die reflex ontbreekt bij veel studenten. Als ik mopper over spelfouten, hoor ik vaak: "Is dat zo belangrijk?". Dan maak ik mij maar weer eens functioneel boos. Voor journalisten is taal het belangrijkste wapen. Dat moet vlijmscherp zijn.' Docent Engelman pleit voor 'taalpolitie' op de middelbare school: 'In de derde of vierde klas zou een taalagent leerlingen bewust moeten maken van het belang van taal. Nu wordt te veel afgerekend op

inhoud: heeft de leerling de stof wel begrepen? Hoe hij zijn antwoorden formuleert, daar is te weinig aandacht voor'.

'Aan de plannen voor de herziening van de Tweede Fase ligt het niet', zegt Gerard Sweep, 'Volgens de taalhulp schort het vooral aan de controle op de naleving van het studieprogramma. Wij krijgen studenten binnen die nooit grammaticales hebben gehad, of sinds de tweede klas nooit meer spelling. Sommige scholen lichten de hand met het programma'.

Die indruk leeft ook bij de opleiding voor Journalistiek van Fontys Hogescholen in Tilburg. Docent Taalbeheersing Ineke Sinnema vertelt dat de taalvaardigheid van de eerstejaars elk jaar weer tegenvalt: 'Wij beginnen de opleiding met een diagnostische taaltoets. Spellingvaardigheid, woordenschat, zinsbouw en stijlvermogen moeten aan het eind van het eerste jaar op het niveau van havo-5 liggen. Van de 300 eerstejaars zakt 70 procent voor de toets. Ja, daar schrikken de leerlingen zelf meestal ook van. Op school leren ze kennelijk andere dingen'.

Met zelfhulp cursussen en in studiegroepen kunnen de journalisten in spe in Tilburg een jaar lang hun taalvermogen opvijzelen. Of dat lukt? Sinnema: 'De helft van de eerstejaarsstudenten valt af'. (Bron: *NRC Handelsblad*, 26 oktober 2005/ SLO)[CM]

Adopteert Maatschappijleer de maatschappelijke stages?

Leren in de maatschappij

LIEKE MEIJS

Het doel van maatschappelijke stages is volgens het Ministerie van OCW: 'het vergroten van de maatschappelijke betrokkenheid, van het besef van waarden en normen en het stimuleren van actief burgerschap'. Deze doelen sluiten naadloos aan bij die van het vak Maatschappijleer. In dit [artikel](#) wordt dan ook ingegaan op de vraag of Maatschappijleer de maatschappelijke stages adopteert?

Het Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschappen (OCW) formuleerde het volgende ambitieniveau: 'In 2007 heeft 25 procent van de scholen in het voortgezet onderwijs in de bovenbouw de mogelijkheid om een maatschappelijke stage aan te bieden'.¹ Om scholen hierbij een duwtje in de rug te geven werd een subsidieregeling ontworpen waarvan in 2005 al 131 scholen gebruikmaken; in 2006 hebben 262 scholen de mogelijkheid om geld voor een coördinator voor maatschappelijke stages te ontvangen.

In de maatschappij leren

Onder een maatschappelijke stage verstaat het ministerie: 'een vorm van leren buiten de school waarbij leerlingen in het voortgezet onderwijs vanuit de school door middel van vrijwilligersactiviteiten actief kennis maken met allerlei aspecten en onderdelen van de samenleving'. Al veel langer waren er initiatieven om de muren tussen school en samenleving te slechten. Zo zoekt het project *Brede school* mogelijkheden om leerlingen meer te laten leren in levensechte situaties en gaat het samenwerkingsverbanden met buitenschoolse partners aan (zie ook: 'De brede school', pagina 18).

In veel publicaties over burgerschapsvorming komen voorbeelden van 'in de maatschappij leren' voor. Dat kan uit speciale activiteiten bestaan, zoals Gezondheidsweek, een Dag van de Mensenrechten voor de hele school of een stage ter oriëntatie op een latere beroepspraktijk.

Zo heeft de Tilburgse school II College West een project gestart waarbij leerlingen vrijwilligerswerk doen dat bij hun interesse aansluit. Een paar vwo-leerlingen die later in het onderwijs willen gaan, liepen stage bij minderjarige asielzoekers. Ze hielpen hen met huiswerk en zijn dat, ook na afloop van de stage, blijven doen. Andere voorbeelden zijn het maken van een reportage voor een radiozender voor bejaarden of het verzorgen van rondleidingen in een natuurgebied.

De maatschappelijke stage kan echter ook in verschillende vakken worden ondergebracht, en vakoverstijgend van karakter zijn, of in *een* vak. Op pagina 6 vindt u een overzicht van de voor- en nadelen van de verschillende varianten. Kiest de school voor *een* vak dan ligt Maatschappijleer erg voor de hand.

Een vak dat leerlingen inzicht verschaft over hoe het er in de maatschappij

De plaats van maatschappelijke stage in de school

(Bewerking van het instrument *Combining modes of delivery*, Schotland)

Plaats	Voordelen	Nadelen	Implicaties
Maatschappelijke stage door vrijwillige participatie van leerlingen, buiten het lesprogramma	<ul style="list-style-type: none"> - Maatschappelijke stage beschikbaar voor alle leerlingen - Leerlingen zijn vrij om de stage te kiezen, wat de kans vergroot dat ze de stage relevant vinden en zich betrokken voelen 	<ul style="list-style-type: none"> - Lastig om alle leerervaringen op school te laten terugkomen - Grote vrijblijvendheid voor leerlingen, daardoor is het moeilijk om progressie te garanderen 	<ul style="list-style-type: none"> - Tijd nodig om leerlingen op ervaringen te laten reflecteren - Alle leerlingen moeten aangemoedigd worden tot participatie
Evenementen en activiteiten rond maatschappelijke stage buiten het rooster om, zoals activiteitenweek, Dag van Mensenrechten, Gezondheids-week...	<ul style="list-style-type: none"> - Nadrukkelijke profilering van de school - Mogelijke focus op een specifiek element van maatschappelijke stage - Samenhang en schoolbrede aanpak op een geconcentreerd moment 	<ul style="list-style-type: none"> - Onderbreking van het rooster - Maatschappelijke stage is een geïsoleerd evenement 	<ul style="list-style-type: none"> - Plannen in het jaarrooster - Medewerking van docententeam en leerlingen - Tijd nodig voor voorbereiding, reflectie op leerervaringen en evaluatie - Mogelijke inlijving bij bestaande activiteitenweken/ evenementen
Maatschappelijke stage als onderdeel van de mentorlessen	<ul style="list-style-type: none"> - Verband met andere gebieden van persoonlijke ontwikkeling - Kansen voor leerlingen om doelen te stellen en te reflecteren op sterke kanten - Versterkt band tussen mentor en leerlingen 	<ul style="list-style-type: none"> - Kwaliteiten docent tav maatschappelijke stage mogelijk beperkt - Tijdgebrek: andere zaken krijgen gauw voorrang 	<ul style="list-style-type: none"> - Training voor mentoren - Bewaken van continuïteit van de lessen is nodig - Mentortijd uitbreiden
Maatschappelijke stage ondergebracht in een reeds bestaand vak, gegeven door docent	<ul style="list-style-type: none"> - Stage kan directe relatie hebben met het vakgebied - Overleg kan beperkt worden tot de vaksectie 	<ul style="list-style-type: none"> - Vanwege relatie met vakgebied beperking keuzemogelijkheden invulling stage - Druk op het rooster - Maatschappelijke stage heeft op school een geïsoleerde plek - Expertise wordt in één vaksectie geïnvesteerd 	<ul style="list-style-type: none"> - Vakdocenten moeten zich specialiseren - Binnen het vak moet ruimte gecreëerd worden voor de stage
Maatschappelijke stage als apart vak bovenop het bestaande vakkenpakket, gegeven door docent, in afgebakende roostertijd	<ul style="list-style-type: none"> - Duidelijk aanspreekpunt binnen de school - Vak heeft een eigen identiteit - De docent is specialist - Stimuleert progressie - Effectieve monitoring en evaluatie gemakkelijker - Effectieve rapportage aan ouders mogelijk 	<ul style="list-style-type: none"> - Maatschappelijke stage wordt gezien als verantwoordelijkheid van één persoon - Kan schoolbrede aanpak ontmoedigen - Druk op het rooster - Expertise wordt in één persoon geïnvesteerd 	<ul style="list-style-type: none"> - Training nodig voor docent die zich specialiseert - Managementondersteuning nodig bij invoer nieuw vak - Oplossingen voor het rooster nodig
Maatschappelijke stage gegeven in verschillende vakken en vakoverstijgend	<ul style="list-style-type: none"> - Context voor stage-activiteiten in verschillende vakgebieden - Geïntegreerde aanpak biedt relevantie voor leren binnen het vak - Verhoogt leerdoelen, verrijkt vakgebieden - Expertise geïnvesteerd in meerdere personen 	<ul style="list-style-type: none"> - Mogelijk gebrek aan ervaring leraren met 'ervaringsleren' - Coördinatie moet vakoverstijgend gebeuren, vraagt extra overlegtijd 	<ul style="list-style-type: none"> - Docenten van alle vakken hebben training nodig - Ondersteuning van sectiehoofden is nodig - Extra tijd is nodig voor afstemming van maatschappelijke stage met vakeindtermen.

Dit overzicht komt uit Minke Bruning e.a., De maatschappelijke stage, CPS, Amersfoort 2004, pag.12

aan toe gaat, is erg gebaat bij buitenschools leren. Om te voorkomen dat de maatschappelijke stages alleen op het bordje van de docent Maatschappijleer belanden, is een bredere aanpak mogelijk. Als meer vakken en docenten zich hiervoor inzetten, is de kans groter dat er meer onderwijstijd aan mag worden besteed, het werk onder meer docenten wordt verdeeld en de stage bij meer vakken kan meetellen.

Beeldvorming bij voetbalclub

Hoe maatschappelijke stages in de maatschappijleerprogramma's kunnen worden ingebouwd verschilt voor vmbo- en havo/vwo-leerlingen. Een veel gehoorde klacht van

vmbo-docenten is dat het vak voor basis- en kaderleerlingen te theoretisch en te talig is. Voor deze categorie leerlingen zou het hele

maatschappijleerprogramma uit maatschappelijke stages moeten bestaan – bijvoorbeeld vier, met de vier basisdomeinen van Maatschappijleer 1 corresponderende, stages: bij een gemeentelijke instelling (Sociale verschillen), bij een kinderdagverblijf (Cultuur en socialisatie) bij een wijkraad (Macht en zeggenschap) en bij een voetbalclub (Beeldvorming en stereotypering).

Tijdens elke stage gebruiken de leerlingen hun opdrachtenmap, die bij de terugkomlessen wordt besproken.

Een andere, misschien meer realistische mogelijkheid is een stage in het kader van vrijwilligerswerk of arbeidsoriëntatie. Het doel is dat leerlingen met verschillende soorten werk kennismaken en ervaren waar zij goed in zijn. In de maatschappijleerlessen kunnen de ervaringen die zij tijdens de maatschappelijke stages opdoen bij de concretisering van de verschillende thema's worden ingezet. 'Tegengestelde belangen' spreken meer als ze aan de hand van een voorval tijdens de stage worden uitgediept. 'Maatschappelijke positie' leeft meer als alle personen op de werkplek door de leerling worden beschreven en naar status en waardering die zij voor hun werk krijgen worden geëvalueerd.

Beloon leerlingenraad

De mogelijkheden voor maatschappelijke stages op havo en vwo zijn legio; uiteraard ook een oriëntatie op branches en beroepen waar leerlingen in zijn geïnteresseerd. Een stage van een dag bij bedrijven, kantoren, diensten of zorginstellingen kan leerlingen een eerste indruk geven van het type werk en de eisen die er aan worden gesteld. Als een dergelijke, oriënterende stage als praktische opdracht bij Maatschappijleer geldt, zullen er aanvullende eisen worden gesteld – bijvoorbeeld vanuit het thema Mens en werk. Het in kaart brengen van de door de leerlingen waargenomen arbeidsverhoudingen, arbeidsverdeling en -waardering van de verschillende posities zal hun inzicht zeker vergroten.

Een tweede mogelijkheid is om leerlingen mee te laten doen in participatieprojecten. Dat kunnen formele inspraakorganen zijn, zoals lokale jongerenraden, leerlingenraden op school en cliëntenraden in de jeugdhulpverlening, jongerenafdelingen van politieke partijen of het verenigingsleven en vrijwilligerswerk. Deze projecten zijn uitermate geschikt om politieke besluit-



vorming voor leerlingen levensrecht te maken. Het Instituut voor Publiek en Politiek (IPP) organiseert vele participatieprojecten als Wegwijsdag op het Gemeentehuis, jeugddebatten en jongerenraden.

Als leerlingen al in dergelijke organen actief zijn, is het logisch deze ervaringen bij Maatschappijleer 'mee te laten tellen'. Door participatie in een leerlingenraad leert een leerling heel veel van de realiteit van besluitvorming. Een daarover, door de leerling, verzorgde gastles helpt om de theorie uit de maatschappijleerles aan de praktijk van besluitvorming in andere organen te koppelen. Een uitstekende invulling van een praktische opdracht.

Adopteer maar

Een derde mogelijkheid vormt een combinatie van maatschappelijke stages en onderzoek. Havo/vwo-leerlingen leren bij Maatschappijleer aan de hand van analysevragen maatschappelijke vraagstukken te analyseren en te ontleden. Deze analyse kunnen leerlingen ook uitvoeren in de realiteit, binnen een maatschappelijke organisatie waar zij stage lopen. Een stage bij een kinderdagverblijf kan dienen om te achterhalen of een leerling in zijn of haar latere beroep 'iets met kinderen' wil gaan doen. Hij kan tevens besluiten hier zijn onderzoek voor Maatschappijleer uit te voeren, bijvoorbeeld naar de vraag of meisjes in jongensspeelgoed zijn geïnteresseerd en wat hierop van invloed is. Observaties van kinderen en interviews met de leidster van het kinderdagverblijf leveren veel gegevens op. Een aanvullende eis om twee artikelen over dit onderwerp op te zoeken en te verwerken, dwingt tot enige theoretische onderbouwing. Het voordeel is dat een leerling twee vliegen in één klap kan slaan: een onderzoeksopdracht voor Maatschappijleer uitvoeren *en* zich oriënteren in het kader van beroepskeuze. Adopteren maar, die maatschappelijke stages! Misschien kan de Nederlandse Vereniging van Leraren Maatschappijleer (NVLM) een netwerk opstarten waarbij docenten ervaringen uitwisselen hoe het een en ander in de praktijk aan te pakken. ■

Noot

1. Ministerie van OCW, *De leerling geboeid, de school ontketend*, Den Haag 2004, pag.40.

Voor nadere informatie:

www.maatschappijleerkeestages.nl

www.cps.nl

Minke Bruning e.a., *De maatschappelijke stage*, CPS, Amersfoort 2004, € 12,90.

*Interview met studentenbegeleiders
Geerd Bettinger en Gerard Imming*

Verrassend hoeveel studenten kunnen

HAROLD DROST

Maatschappelijke stages zijn in veel opzichten te vergelijken met de beroepspraktijkvorming van de opleiding Sociaal Pedagogisch Werk (SPW) in het mbo. Daarom had *Maatschappij & Politiek* twee **interviews** met mensen uit het mbo die zich daarmee bezighouden:
Geerd Bettinger en Gerard Imming.

Maatschappelijke stages



(foto: Harold Drost)

Geerd Bettinger is na een carrière in het maatschappelijk werk thans coördinator SPW Activiteiten- en woonbegeleiding aan het Regionaal Opleidingscentrum (ROC) in 's Hertogenbosch.

Harold Drost: *Komen maatschappelijke stages op hoofdlijnen overeen met de beroepsstages?*

Geerd Bettinger: 'Wat versta je onder maatschappelijke stages?'

Maatschappelijke stages moeten jongeren helpen bij het ontwikkelen van communicatieve en sociale vaardigheden en hun solidariteitsgevoel met sociaal zwakkeren versterken.

'Communicatieve en sociale vaardigheden ontwikkelen studenten in sterke mate gedurende de opleiding. Dat moet ook, want ze maken er hun beroep van. Het onderwijs in ROC's richt zich in toenemende mate op competentiegericht leren. We kennen geen klaslokalen meer, overal zijn afgeschermden ruimten om met elkaar te overleggen.'

Groepen van twaalf studenten werken op projectbasis samen. Iedere docent *coacht* minimaal twee groepen. In die groepen leren ze samenwerken, creatief te zijn. Daarnaast leren ze ook zo betrokken te zijn, dat ze zich intrinsiek gemotiveerd tonen bij de projecten, of maatschappelijke stages, zo je wilt. We stimuleren ook dat studenten echt met andere culturen (milieus) in binnenland of buitenland in contact komen en dat studenten die cultuur, dat milieu, “mee naar huis brengen” en er in hun eigen omgeving mee aan het werk gaan.’

Bereikt u die doelen?

‘Nou en of. Wij zijn bijvoorbeeld met hulp van verschillende organisaties en instellingen een project in Cochabamba in Bolivia gestart. Het past precies in onze opleidingen: het gaat onder meer om het helpen van achterstandskinderen uit een weeshuis en van verstandelijk gehandicapten. Een groep studenten doet daar praktijkervaring op en zij passen hun kennis en vaardigheden toe. Maar daar blijft het niet bij, ze mobiliseren thuis vriendenkringen, verenigingen waar ze lid van zijn, de kerkgemeenschap waar ze bijhoren, en soms zelfs het hele dorp waar ze wonen. Voor Bolivia is zo 1 miljoen euro bijeengebracht. Zie jij jezelf al voor een goed doel in een discotheek een praatje houden? Op uitnodiging van mijn studenten stond ik in mei in Kerkdriel om het Bolivia-project te promoten. Je ziet dit soort acties vaak in kleine, hechte gemeenschappen, zoals kerkelijke organisaties en dorpen waar de mensen elkaar nog kennen. Het project breidt zich uit: in het najaar gaat een aantal jongens van

Techniek voor hun beroepspraktijkvorming (BPV) naar Cochabamba: constructiewerk, reparaties en schilderwerk.’

Maar lang niet alle studenten kunnen of willen naar het buitenland. Wat voor projecten doen zij? Zijn er ook gewone projecten?

‘Ja, onze studenten van de opleiding Woon- en activiteitenbegeleiding organiseren cadeauprojecten en verwenmiddagen: een middagje kapsalon in een bejaardenhuis met studenten van Haarverzorging, een gezellige middag voor tienermoeders, een tochtje op de Dieze met demente bejaarden, een voetbaltoernooi met daklozen, enzovoorts. Ik ben elk jaar weer verrast over wat studenten aan nieuwe projecten bedenken. Wie bedenkt nu een voetbaltoernooi voor daklozen, waaronder junks? Elke keer denk ik: “Wat kunnen ze toch veel”. Deze projecten tellen mee voor de opleiding. We moeten af van die ‘voor-wat-hoort-wat-cultuur’, van het alleen maar werken voor een cijfer op een proefwerk of examen. Een complex, competentiegericht examenproject als afronding van hun opleiding is beter. Daarin etaleren studenten houding, kennis en vaardigheden die ze in voorgaande projecten hebben geleerd.’

Wat kost een project aan voorbereiding en coaching?

‘Studenten veel, mij weinig. De projecten zijn tijdgebonden en moeten een product opleveren. De looptijd is zes weken. Het idee, de doelgroep of persoon voor wie het project wordt opgezet, het draaiboek, de financiën en de organisatie en uitvoering liggen allemaal in

handen van de projectgroep. Ik zorg voor een projectopdracht van maximaal een half A4-tje. Het echte werk voor de docent zit hem in het goed observeren (hoe loopt het met de groep en individuele groepsleden?), de *coaching* van de groep, het stimuleren en waarderen en, daar waar nodig, het geven van een duwtje in de rug.’

Waarom is reflectie in de stages zo belangrijk?

‘Studenten moeten zich afvragen wat ze hebben gedaan, hoe ze dat deden en wat ze er – voor een volgend project – van hebben geleerd. Liefst zou ik willen dat ze ook de vraag beantwoorden waarom ze iets zo hebben gedaan, maar dat is lang niet voor iedereen weggelegd. Hoe dan ook, (zelf)reflectie dwingt ze naar hun eigen houding, kennis en vaardigheden te kijken en zich af te vragen hoe die kunnen leiden tot persoonlijke leerdoelen en (nog) beter functioneren in een volgend project.’

Terug naar een doel van de maatschappelijke stages. Denkt u dat uw studenten door hun beroepsopleiding bewust participerende burgers in onze samenleving worden?

‘Ja, de projecten met hun zware praktijkcomponent eisen van studenten zoveel aan kennis, samenwerking, sociale attitude, communicatie, sociale vaardigheden en reflectie dat de meeste studenten daarna maatschappelijk goed zijn toegerust’.

(foto: Harold Drost)



Gerard Imming begon zijn loopbaan in het vormingswerk voor werkende jongeren. Tegenwoordig is hij BPV-consulent in het mbo, hetgeen betekent dat hij studenten tijdens hun stages begeleidt en contacten met personeelsfunctionarissen in stagebiedende instellingen onderhoudt.

Harold Drost: Hoe ziet u jongeren zich in de loop van hun opleiding ontwikkelen?

Gerard Imming: 'Ik zie een enorme persoonlijke groei bij SPW-studenten. Kort gezegd: ik zie ze volwassen worden. Hun identiteit wordt sterker, ze communiceren beter, worden sociaal vaardiger en vergroten hun zelfkennis en zelfvertrouwen. Doordat de opleiding de (zelf)reflectie sterk benadrukt leren studenten hun grenzen en hun sterke en zwakke kanten ontdekken. Dat gebeurt vooral in de stagepraktijk. De lessen op school worden meer als een verplichte bijkomstigheid gezien.'

Hoe kijkt u tegen maatschappelijke stages aan?

'Ik vind een maatschappelijke stage van veertien dagen te kort. Wat kan

daarvan de invloed op een mensenleven zijn? Welke impact zal zo'n korte stage op een puber hebben? Ik zou liever zien dat zo'n stage langer duurt of enkele keren per jaar plaatsvindt. Alleen dan is er *beklijvende* invloed. Dan zijn er effecten te zien, vergelijkbaar met die in de beroepsopleiding.'

Zouden maatschappelijke stages de problemen in de gezondheidszorg niet mede kunnen oplossen: meer handen aan het bed, meer tijd voor mensen?

'Het hangt af van de invulling van de stages. Stagiaires zullen eenvoudig, basaal werk doen, uitsluitend ter ondersteuning van beroepskrachten en onder verantwoordelijkheid van gediplomeerde professionals. Die extra hulp lijkt mooi, maar hoe zit het met de kwaliteit van werken? Wat weten stagiaires van veiligheidsprotocollen en eisen die aan het werk worden gesteld? Moeten ouders hun zwakzinnig kind toevertrouwen aan een stagiaire die een paar weken komt helpen? Hoe voorkom je ongelukken en zorg je voor een goede begeleiding? Niet voor niets bieden instellingen hun vrijwilligers scholing aan en begeleiden zij hen kritisch. Mogelijk is er nog een bezwaar: maatschappelijke stages kunnen gaan concurreren met de beroepsstages. Het is nu al moeilijk voldoende stageplaatsen in deze beroepssectoren te vinden. Als maatschappelijke stages het karakter van sociale dienstplicht aannemen, zien instellingen mogelijkheden goedkoop meer handen aan het bed te krijgen; zeker nu de CAO in de gezondheidszorg vergoedingen voor studenten/stagiaires regelt. Maatschappelijke stages mogen niet met beroepsstages gaan concurreren.' ■

De stelling van bisschop Hurkmans

In het *Brabants Dagblad* van 18 oktober jongstleden reageren ruim 500 lezers op een stelling van bisschop Anton Hurkmans van Den Bosch: 'Jongeren moeten een maatschappelijke stage van een jaar lopen'.

Van de respondenten is 72 procent voor. Vooral oudere mensen reageren. Hun argumenten zijn: 'dergelijke stages maken de jeugd van tegenwoordig minder egocentrisch, leiden tot horizonverruiming en tot de ontdekking dat het leven niet zo gemakkelijk is. Ze zorgen voor levenservaring en discipline die in elk beroep van pas komen. De jeugd zou zo ook beter zicht krijgen op gehandicapte medemensen.' Een van de lezers vindt de stages een prima mogelijkheid om 'die figuren die op knetterende brommers weerloze vrouwen beroven' in de samenleving aangepast te krijgen.

Een dag later reageert een studente verantwoordigd: 'Hoe kan iemand op het idee van deze stelling komen?!'. Zij volgt een hbo-opleiding, werkt 10 uur per week en zit in de leiding van de plaatselijke scouting. 'Waar moet ik de tijd voor zo'n stage vandaan halen? Bovendien zorgt een jaar sociale dienstplicht na het voortgezet onderwijs voor een breuk in het studiepatroon van jonge mensen', vindt ze: 'Het gevolg is minder jonge mensen die doorstuderen? En een jaar onbetaald werk doen: wie onderhoudt dan de *dienstplichtigen*?'. Ze protesteert tegen de vooroordelen van lezers jegens de huidige jeugd: 'Scheer toch niet steeds alle jongeren over één kam'. Ze eindigt met: 'Er wordt veel te vaak vergeten dat jongeren het al ontzettend druk hebben, dat diploma wordt je immers ook niet in de schoot geworpen!'.

Internationalisering combineert goed

WOLTER BLANKERT

De huidige minister van Onderwijs heeft het onderwijs beloofd van weer een stelselwijziging af te zien. Ook zonder stelselwijziging blijft het aanbod van vernieuwingen te groot om los van elkaar in te kunnen voeren. Een combinatie van (Europees) burgerschap, de maatschappelijke stage en internationalisering lijkt beter uitvoerbaar voor een school die zich op deze terreinen wil profileren, stelt Wolter Blankert in zijn [betoog](#).

De twee grote onderwijsvernieuwingen van dit moment zijn de verbouwing van het vmbo en de aanpassing van het studiehuis. Naast deze grote ingrepen doen jaarlijks al of niet verplichte veranderingen hun intrede. Een recente wijziging van de Wet op het voortgezet onderwijs verplicht scholen aandacht aan burgerschap te schenken. In het vorige nummer van *Maatschappij & Politiek* is hierover uitvoerig bericht. Nog voor burgerschapsvorming al of niet ten overvloede in de wet is vastgelegd, heeft de maatschappelijke stage zijn intrede gedaan als een nieuw onderdeel waarvoor scholen een plaats in hun leerplan moeten zien te vinden. Geen verplichting, maar wel sterk aanbevolen. In dit themanummer kunt u er genoeg over lezen.

Onderwijsraad

Even sterk aanbevolen wordt de internationalisering, waarover de Onderwijsraad onlangs weer advies heeft uitgebracht in de nota *Internationaliseringsagenda voor het onderwijs, 2006–2011*. In een advies van de Onderwijsraad van ruim een jaar geleden stond Europees burgerschap, uitmondend in een ‘Europa-competentie’, centraal. Daarbij was een behoorlijke vrijheid

van scholen het uitgangspunt.

In dit recente advies over internationalisering is van keuzevrijheid minder sprake. Scholen *moeten* internationaal gaan omdat de maatschappelijke ontwikkelingen dit onontkoombaar maken. Daarom adviseert de Onderwijsraad om de faciliteiten voor internationalisering sterk uit te breiden en dit onderdeel op de kwaliteitskaart van de inspectie op te nemen.

Laten we voorop stellen dat er geen misverstand over kan bestaan dat dit een loffelijk *streven* is. Het lijkt geen twijfel dat steeds meer leerlingen (overigens lang niet alle) straks in hun werkring met die internationale context te maken krijgen. Er is dan ook alle reden om het advies van de Onderwijsraad van harte te omarmen. Wel kunnen er bij de praktische uitvoerbaarheid vraagtekens worden gezet.

In het oktobernummer van *Maatschappij & Politiek* is er al op gewezen dat de meeste scholen met veel allochtone leerlingen hun activiteiten buiten de lessen hebben geminimaliseerd om conflicten met ouders en leerlingen te vermijden. In Den Haag zijn er scholen die zelfs een uitstapje naar het Haagse (Scheveningse) strand op die tegenwerking zagen stranden. Met een uitgekiende

aanpak valt daar wel wat aan te verhelpen, maar van een omvangrijk uitwisselingsprogramma op deze scholen zal het niet snel komen. Als dat met een minpunt op de kwaliteitskaart wordt afgestraft, zal dat de waardering voor internationalisering niet ten goede komen. Meer op zijn plaats lijkt het om *profilering* serieus te nemen. Scholen hoeven en kunnen niet allemaal hetzelfde doen. Internationalisering (of een maatschappelijke stage) biedt voor een school mogelijkheden om zich te profileren. Dat betekent niet dat andere scholen er geheel aan voorbij kunnen gaan. Als het daadwerkelijk op stap gaan niet mogelijk of niet gewenst is, kan bijvoorbeeld het ict-beleid via internationale contacten een extra impuls krijgen.

Combinaties

Europees burgerschap, burgerschap, maatschappelijke stage en internationalisering vormen een rijke jaarroogst aan nieuwigheden waarmee, als het aan beleidsmakers en adviesorganen ligt, scholen zich zouden moeten inlaten – naast de vanzelfsprekende aanpassing van onderbouw en bovenbouw.

Het hoeft geen uitleg dat een week werken in een Frans bejaardenhuis zowel aan Europees burgerschap als aan algemene burgerzin bijdraagt.

De zaak wordt een stuk overzichtelijker als een school de verschillende veranderingen combineert. De maatschappelijke stage is een

concrete uitwerking van burgerschap. Natuurlijk kan een dergelijke stage niet in de plaats komen van kennis over ons politiek systeem, maar als het gaat om een praktische toepassing van burgerzin valt er nauwelijks iets beters te verzinnen. Voor een school die zich met Europees burgerschap wil profileren ligt het voor de hand de maatschappelijke stage in het internationaliseringsprogramma op te nemen. Het hoeft geen uitleg dat een week werken in een Frans bejaardenhuis zowel aan Europees burgerschap als aan algemene burgerzin bijdraagt. Enkele scholen doen dit al op bescheiden schaal.

Het Vallei College in Amersfoort heeft al jaren een even veelzijdig als aansprekend internationaliseringsprogramma lopen. De leerlingen uit havo-4 en vwo-4 hebben de keuze uit een ruim aanbod. Een van de keuzemogelijkheden is deelname aan een stageprogramma in Engeland. Het gaat daarbij niet speciaal om een maatschappelijke stage, het kan van alles zijn: van een makelaarskantoor tot, inderdaad, een bejaardenhuis. De school in Engeland organiseert de stageplaatsen, zoals het Vallei College dat voor het tegenbezoek doet. Deze buitenlandse stage geldt als *snuffelstage* (beroepsoriëntatie) die nog maar een paar jaar geleden in de havo/vwo-sector als een belangrijke vernieuwing gold.

Anna van Rijn

Heel anders pakt het Anna van Rijn College in Nieuwegein het aan. Deze school neemt deel aan het proefproject *Elos* (Europa als leeromgeving op scholen). Dat betekent dat deze school zich profileert



'Waar ga jij snuffelen?' (illustratie: Europese Unie).

door de leerlingen voor een 'Europa-competentie' op te leiden. Met het oog daarop biedt de school een leerplan aan dat geheel in het teken staat van voorbereiding op de Europese en internationale samenleving (met veel kennis over de Europese Unie en extra aandacht voor het talenonderwijs). Zowel het nieuwe programma van de onderbouw als dat van de bovenbouw wordt binnen dat perspectief ontwikkeld. Elke leerling neemt in zijn schoolloopbaan deel aan een uitwisseling van een week. Leerlingen in de bovenbouw volgen daarnaast nog een buitenlandse stage van twee weken. De school verricht daarvoor wel hand- en spandiensten, maar in principe moeten de leerlingen het zelf regelen. In de praktijk blijkt dit benaderen van buitenlandse bedrijven en instellingen een bijna even

leerzame ervaring als de stage zelf. De coördinator van deze buitenlandse stages, Ab Nieuwdorp, vertelt hierover het volgende: 'Het gaat niet speciaal om een maatschappelijke stage, bij ons staat een intensieve buitenlandse ervaring voorop. Toch gaat het in de praktijk bij zeker 40 procent van de gevallen om een maatschappelijke stage. De werkzaamheden lopen sterk uiteen, van assistent op een kleuterschool en hulpkracht in een vogelreservaat in Portugal tot receptionist in een bejaardenhuis. In de echte verzorging komen onze leerlingen niet zo snel terecht omdat ze daarvoor niet zijn geschoold en ze bovendien geen onnodige risico's mogen lopen. De meeste leerlingen in deze sector blijven binnen de Europese Unie, een deel gaat naar de Verenigde Staten'.

Het lijkt onvermijdelijk dat scholen het begrip *maatschappelijke stage* ruim moeten hanteren, wil er sprake zijn van voldoende stageplaatsen en van voldoende animo bij de leerlingen. Een maatschappelijke stage (burgerzin) naast een *snuffelstage* (proeven aan een beroep) zal op de meeste scholen niet realistisch zijn. Door de *snuffelstage* en de maatschappelijke stage te combineren en deze combinatie met een internationale ervaring, en zo mogelijk met een profielwerkstuk, uit te breiden, slaat een school verschillende vliegen in één klap en wordt de uitvoering een stuk realistischer. ■

Interview met Tweede-Kamerlid Eric Balemans (VVD)

Bedenkingen bij rendement maatschappelijke stage

GERARD VAN ROSSUM

De proef met maatschappelijke stages, zoals een stage van twee weken in een bejaardenhuis of bij Amnesty International, is dit jaar met veertig scholen uitgebreid. Hiervoor is veel geld vrijgemaakt. Over het doel en het nut ervan spreekt *Maatschappij & Politiek* tijdens een [interview](#) met Tweede-Kamerlid Eric Balemans, fractievoerder Onderwijs van de VVD.

‘Als het maar geen bezigheidstherapie wordt’, verzucht Eric Balemans in zijn werkkamer aan het Binnenhof. ‘De verschenen verslagen stellen me niet gerust. De maatschappelijke organisaties zijn wel geholpen met die vrijwilligers, maar wat levert het op voor de leerlingen zelf? Dat ze later ook vrijwilligerswerk gaan doen? Ik doe ook vrijwilligerswerk, in mijn vrije tijd, en verder help ik twee keer per jaar met de grote schoonmaak van het schoolgebouw van mijn kinderen. Maar als opleiding? Dat ze ook eens buiten hun

eigen straatje kijken is goed, maar jongeren vragen zich in de eerste plaats af: “Wat heb ik eraan als ik later helemaal niet in die sector kom te werken?”. Met het argument dat het goed voor ze is, kunnen ze niets. Zo maar even ergens aan gaan ruiken, dat beklijft niet. Er moet een veel duidelijker, concreter doel aan worden verbonden.’

Gerard van Rossum: Er worden normen en waarden door bijgebracht...?

Eric Balemans: ‘Dat betwijfel ik en wat als het niet blijkt te werken? Er

Eric R.M. Balemans (Sittard, 17 november 1961) is sinds 25 augustus 1998 (met een onderbreking van 22 mei 2002 tot 3 juni 2003) Tweede-Kamerlid voor de Volkspartij voor Vrijheid en Democratie (VVD).



In gesprek met Eric Balemans (links).

gaan in de Tweede Kamer nu al geluiden op over maatschappelijke dienstplicht. De school is in eerste en laatste instantie een opleidingsinstituut, geen maatschappelijke vormingsinstelling.'

De hele discussie doet me sterk denken aan die rond het Arbeids-ervaringsleren, eind jaren zeventig. Daar moesten de leerlingen ook bij voorkeur naar sectoren waarin ze later waarschijnlijk niet terecht zouden komen. Het viel wordt steeds opnieuw uitgevonden.

'Ik doe pas twee jaar Onderwijs en ik heb nu al gemerkt hoe weinig historisch bewust we hier werken. Nooit vragen we ons nooit af op bepaalde oplossingen ooit eerder zijn vastgelopen en, zo ja, waardoor. De politiek heeft een slecht geheugen. Als oplossing van welk probleem voeren we die stages

eigenlijk in? Zelfs daar zijn we het nog niet over eens.'

Algemene maatschappelijke oriëntatie, dat kan toch geen kwaad?

'Als er in het onderwijs teveel irrelevant lijkende onderdelen binnensluipen, dan ondermijnt je de totale onderwijsmotivatie van kinderen. Ongemotiveerde stages zijn ook niet goed voor de instellingen waar die kinderen terechtkomen. Tijdens mijn studie werkte ik in de horeca. Dat was een fantastische maatschappelijke stage. Ik raakte in contact met alle lagen van de samenleving: van woonwagenebewoners tot burgemeesters. Een leerzame maatschappelijke ervaring. Wat ik daar heb geleerd was heel concreet en nuttig voor mijn werk nu. Ik heb geleerd mensen niet op hun uiterlijk te

beoordelen. Ik heb ervaren dat ieder mens in wezen dezelfde doelen nastreeft: zijn brood verdienen en een beetje prettig leven. Ook heb ik er een schat aan sociale vaardigheden opgedaan. De leerling van nu heeft bijna standaard een bijbaantje, dus maatschappelijke ervaring is al lang in de klas aanwezig. Maar moet je zo iets dan verplicht in het onderwijs inbouwen?'

Het doel is niet maatschappelijke ervaring, maar maatschappelijke betrokkenheid: het normen-en-waarden-verhaal. Vandaar dat de stages bij ideële instellingen plaatsvinden. Maar ik heb ook mijn bedenkingen. De instelling waar ik zelf als vrijwilliger werk krijgt leerlingen binnen die dat werk ook uit zichzelf wel zouden hebben gedaan.

'Daar heb je het. We gaan iets waarvan het doel vaag is verplicht

opleggen aan kinderen, die er deels het nut niet van inzien en deels het toch al zouden doen. En ten koste van wat? Ik ben bang dat dit nieuwe initiatief een systematiek oplevert waarbij straks een batterij aan begeleiders op een leerling zit en waarbij een school stapels rapporten moet schrijven over de wijze waarop het geld is besteed en dat de Kamer elk jaar een brief krijgt met “kijk eens hoe goed het gaat”. Er is dan een hoop papier verschoven, maar niemand kan het nut van dat geld voor de individuele leerlingen aantonen of ergens aan afmeten.’

Het dient een vormingsdoel, dat is nooit goed te meten.

‘Het klinkt heel sympathiek: kinderen moeten maatschappelijk betrokken zijn. Daar kan toch niemand tegen zijn. De VVD staat op het standpunt dat onderwijs het opleidingsniveau van de bevolking moet verhogen. Wat is het rendement van onderwijs voor de leerling en voor de maatschappij, voor de welvaart van het land? De stage-doelstellingen zijn al net zo vaag als het debat over normen en waarden waar ze uit voortkomen. Het is een louter filosofisch discours waarin iedereen langs elkaar heen praat. Op de basisschool van mijn dochtertjes staat de directeur elke ochtend bij de ingang om de kinderen welkom te heten. Zo leert zij hen als vanzelfsprekend hoe mensen in de maatschappij met elkaar om horen te gaan. Laat Den Haag maar niet merken dat dat werkt, anders is het morgen landelijk verplicht! Haha!

Ik had liever gezien dat de scholen financieel werden geholpen bij het professionaliseren van het onder-

wijs zelf, door goede vakdocenten en door verdieping van de over te dragen kennis en vaardigheden. Maar het tegendeel gebeurt: elke *vernieuwing* gaat steeds ten koste van kwaliteit en degelijkheid. Terwijl de publieke opinie steeds meer de zakelijke kant op gaat, worden de onderwijsdoelstellingen al maar vager en breder.

Die 40.000 euro die een school voor de maatschappelijke stages krijgt gaat waarschijnlijk helemaal op aan organisatie, begeleiding en rapportage. Het wordt een zichzelf draaiende houdende papiercarrousel.’

Waarom zouden die stages geen vast onderdeel van het bestaande vak Maatschappijleer, thema Normen en waarden, kunnen worden? Dan kosten ze niets extra.

‘Als vakdocenten dat willen oppakken, zou dat prachtig zijn, en dat de overheid dan een geslaagd project bijvoorbeeld beloont met een prijs of een projectsubsidie.’

De VVD heeft voor het experiment gestemd. Was dat uit coalitieoverwegingen?

‘Haha, ja, vast wel! We hebben overigens als voorwaarde gesteld dat we eerst de uitvoering willen zien. Wat ik nu al helemaal verkeerd zie gaan en me eerlijk gezegd nogal verrast, is dat het project zich tot stages bij ideële en sociale instellingen beperkt. Alsof die het monopolie op normen en waarden hebben. Dat vind ik een fout signaal van de overheid.’ ■

De brede school

SASKIA VAN OENEN, PIETER PAUL BAKKER EN MARJA VALKESTIJN

Saskia van Oenen, Pieter Paul Bakker en Marja Valkestijn zijn werkzaam bij het Expertisecentrum Brede school van NIZW Jeugd. Ze ontwikkelen producten die kunnen worden gebruikt om in bredeschoolverband programma's voor jongeren op te zetten.

In dit [artikel](#) beschrijven de auteurs het gedachtegoed achter de brede school.

Hieronder gaan we in op de achtergronden bij het streven naar meer levensecht leren. Dat is gekozen als algemeen principe voor jeugdactiviteiten in de brede school. We beschrijven de mogelijkheden van samenwerking van school en partners daarbij en geven aan welke doelen van belang zijn.

Visie op leren: brede ontwikkeling¹

Tegenwoordig is er een toenemende consensus te bemerken over de beperkingen van het traditionele onderwijs, waarbij leerlingen geïsoleerde stukjes leerstof krijgen te bestuderen, volgens de methode van het boek. De zin van het leren en de leerstof is op die manier moeilijk te vatten: 'Wat betekent dit voor mijzelf, wat betekent het voor anderen en wat kan ik ermee in de wereld – in het echte leven?'. Het zoeken en vinden van die betekenis is essentieel voor het leren. Deze visie op leren wordt versterkt door het besef dat je in de huidige samenleving niet

veel aan de reproductie van geïsoleerde stukjes leerstof hebt. Gewenste competenties hebben meer te maken met het vermogen om te bepalen welk soort kennis, vaardigheden en attitudes in allerlei verschillende situaties van pas komen.

In deze visie komt de actieve rol van jongeren in hun eigen leerproces op de voorgrond te staan. Dit vraagt om feitelijke mogelijkheden waarin hun leren samengaat met doen: dingen *doen*, zelf handelen in de complexiteit van allerlei verschillende situaties, in levende lijve meemaken wat daar allemaal bij komt kijken. Meer doen, maar wel altijd met reflectie op de betekenis van bepaalde manieren van doen en met de vraag of je bepaalde kennis, vaardigheden of attitudes in verschillende situaties kunt inzetten (het belang van *transfer*); of in hoeverre dat in de ene of andere situatie juist anders ligt. Voor die reflectie is het belangrijk om ervaring met verschillende soorten handelingssituaties op te doen.

In de context van het onderwijs wordt deze tendens wel samengevat als de opkomst van *het nieuwe leren*. Dat is een vertekende benaming, omdat het gaat om een visie die al veel langer opgeld doet: zowel in de geschiedenis van het onderwijs als in de sociaal-agogische traditie. Dezelfde uitgangspunten zijn terug te vinden in van oudsher bekende concepten als *ervaringsleren*, *participeren* *leren*, of *sociaal leren*. Op dit moment vigeren ook weer andere noemers zoals *authentiek* of *natuurlijk leren*.

Centrale rol van leerling

Al zijn er verschillen in de manier waarop het een en ander wordt uitgewerkt, al deze noemers delen het accent op de centrale rol van leerlingen zelf, met hun diverse talenten als motor van hun eigen leren, en de betekenis die (leer)inhouden voor henzelf en voor de samenleving hebben.

In dit kader ontstaat behoefte aan leersituaties die meer gelijkent

vertonen met praktijken in het echte leven; in al zijn facetten van samenleven, betaalde of onbetaalde arbeid, kunst en sport en spel, vrije tijd, zorg, wonen, persoonlijke en sociale contacten, enzovoort. Want in die levensechte praktijken hangt van alles met elkaar samen: allerlei gewenste kennis, vaardigheden en attitudes, in het verband van de bezigheid zelf, de organisatie daarvan in tijd en ruimte en afspraken, en de bijzonderheden van de mensen daarin. Zo krijg je *in het echt* de betekenisvolle samenhang van dit alles voor ogen.

Die betekenis dient zich echter niet vanzelf aan. Leerlingen moeten die zichzelf eigen kunnen maken, waarbij uitwisseling met het perspectief en de ervaringen van anderen van vitaal belang is. Er moeten dus altijd mogelijkheden zijn voor oriëntatie, exploratie en dingen uitproberen; ontdekken van je eigen talenten, en je competentie om die talenten te ontwikkelen en goed te gebruiken. Omdat in de levensechte praktijken 'van alles met elkaar samenhangt', spreken ze ook allerlei competenties van leerlingen in samenhang aan. Het heeft de voordelen van leren zwemmen in zee in plaats van op het droge verschillende zwemslagen te oefenen. Daarnaast blijft het echter van belang om toch ook, apart en veilig op het droge met speciale vaardigheden te kunnen oefenen of bepaalde kennis en inzichten te vergaren.

Samenwerking van school en partners

Het streven is dus niet om het leren in alle opzichten 'zo levensecht mogelijk te maken'. Er is een heel scala van variaties denkbaar tussen

meer en minder levensecht, die alle van belang kunnen zijn op verschillende momenten in het ontwikkelingsproces van leerlingen. Wel: meer levensechtheid – vergeleken bij hetgeen de school doorgaans op eigen houtje kan realiseren. Partners van buiten school kunnen nu juist hier een bijdrage leveren. Met hun activiteiten brengen zij andere leerhandelingsmogelijkheden in. Activiteiten (het woord verwijst al naar het doe-karakter) met inbreng van mensen uit het buitenschoolse leven. Zij kunnen leerlingen ook in hun eigen levensechte praktijken introduceren, door erover te vertellen, door hun werk met leerlingen op school te doen, door hen mee te nemen naar de plekken waar hun werk zich in het echt afspeelt, door hen daarin te laten meewerken. Ook kunnen zij desgewenst specialistische oefening voor bepaalde vakcompetenties aanbieden. Voor de partners is het voordeel van de bredeschoolformule, dat zij daardoor een grotere continuïteit en samenhang aan hun werk met leerlingen en jongeren kunnen geven. Ze kunnen activiteiten in een doorgaande lijn ontwikkelen: een doorgaande lijn voor hun eigen werk met verschillende leeftijden, en een doorgaande lijn met hetgeen leerlingen verder op school (of in de activiteiten van andere partners) doen. Welzijnsinstellingen kunnen hun expertise inbrengen en intensiveren omtrent hetgeen er in de buurt is te doen, te beleven en te ontdekken. Zij kunnen op buurtniveau ontmoetingen organiseren tussen leerlingen en andere buurtbewoners, met hun verschillende culturele achtergronden. Doelen inzake onderlinge verhoudingen of sociale cohesie zijn

Brede school

De term *brede school* geeft aan dat het om bredere ontwikkelingsmogelijkheden gaat dan waarvoor de school zelf in het verleden doorgaans stond. Er vallen ook zaken onder die niet tot het *officiële* schoolcurriculum horen. Scholen en partners werken samen aan brede schoolprogramma's. In de traditie van de brede school zijn dat vaak welzijnsorganisaties die in het initiatief van de brede school mogelijkheden zien om het jeugdbeleid samen met en in aansluiting op de school te organiseren. In het basis- en voortgezet onderwijs zijn al vele bredeschoolprojecten uitgevoerd. Deze *know how* is waardevol en is te gebruiken bij initiatieven die scholen nu in het kader van maatschappelijke stages gaan uitvoeren.

Lieke Meijs



Meer informatie over De brede school is te vinden op de internetpagina: www.bredeschoolnizw.nl.

Uit: S. van Oenen, P.P. Bakker en M. Valkestijn, Jeugdactiviteiten in de brede school. Werkboek voor kwaliteitsontwikkeling: doelen, methodiek, evaluatie, SWP, Amsterdam 2005. De hele publicatie is via www.swpbook.com te bestellen.

dan met educatieve doelen te combineren.

Dit vraagt wel om ontwikkeling van meer expertise over hoe zulke buurt- en educatieve doelen precies en zinvol zijn te combineren. Maar daar is, gezien de vele discussies over burgerschap, normen en waarden, sociale cohesie, veiligheid en aanverwanten, dan ook een duidelijke roep om.

Drie-eenheid

Het kader van de brede school geeft welzijns- en andere instellingen een stevige voet aan de grond om, met het oog op deze maatschappelijke behoeften, hun werkpraktijk samen met scholen te versterken en verrijken. Daartoe is dit inhoudelijke kader voor jeugdactiviteiten in de brede school ontwikkeld, met de diverse onderdelen van dit werkboek over methodiek en evaluatie.² De samenhang in dit alles is gelegen in het streven naar meer levensechte vormen van leren, waarbij drie globale doelen zijn te onderscheiden³:

1. maatschappelijke participatie;
2. levensechte oriëntatie en ontmoeting; en
3. ontwikkeling van specifieke competenties met levensechte elementen.

De driedeling typeert drie variaties op meer of minder levensechtheid in activiteiten, die allemaal van belang zijn, hierboven is immers aangegeven dat het nooit om 'alleen maar levensecht' leren gaat.

Maatschappelijke participatie staat voor de hoogste mate van levensechtheid: echt meedoen aan een reële maatschappelijke activiteit met alles erop en eraan. Bij *levensechte oriëntatie en ontmoeting* verkennen leerlingen wel van alles *in het echt*, maar

hoeven ze niet echt iets bij te dragen – het doel is vooral dat ze er zelf iets van opsteken. *Ontwikkeling van een specifieke competentie met levensechte elementen* typeert de relatief geringste mate. Hier gaat het om een geïsoleerde leersituatie, waar iets van het echte leven bij wordt gehaald om zich die competentie beter eigen te maken.

Globale doelen

De onderscheiding helpt om inzicht te krijgen in de aard en kwaliteit van activiteiten, waarover anders vaak onduidelijkheid blijft bestaan. Een activiteit kan heel verschillend zijn uitgewerkt, hetgeen inzichtelijk wordt bij deze voorbeeldtypering naar elk van de globale doelen:

- *Maatschappelijke participatie*: meewerken aan een film over bijvoorbeeld *veiligheid* in de buurt of op school, te vertonen en te bespreken tijdens een bijeenkomst voor betrokkenen; uitvoeren van verschillende taken ten behoeve van de totstandkoming van een film en publieksvertoning (van bedenken, schrijven, regisseren en spelen tot filmtechnische en organisatorische aspecten en vooronderzoek in de buurt/op school).
- *Levensechte oriëntatie en ontmoeting*: oriëntatie op hetgeen bij het filmen komt kijken; excursies naar een locatie waar wordt gefilmd; gesprekken met betrokkenen, deels door leerlingen zelf voor te bereiden/te organiseren; door zelf te experimenteren en met apparatuur te werken, een proeffilmpje te maken en te vertonen aan anderen om te laten zien wat je hebt ontdekt, gemaakt, en geleerd.
- *Ontwikkeling van specifieke competenties met levensechte elementen*:

filmtechnische vaardigheden verwerven met cameragebruik, door inschakeling van een echte professional; ontwikkeling van inlevingsvermogen (sociale competentie) via film door te oefenen met verschillen voor en achter de camera of via rollen in een scenario over veiligheid; oefenen met luisteren en vragen stellen (taalcompetentie) door een televisie-interview over veiligheid te simuleren en de opname na te bespreken.

Een activiteit kan een of meer doelen in zich verenigen, dat wil zeggen: je kunt alle drie doelen soms gelijkwaardig in een imposante activiteit verbinden, maar dat stelt eisen die vaak niet reëel haalbaar zijn. Ook zijn er vaak redenen om een activiteit voor een bepaalde (leeftijds- of doel)groep juist op een of twee van de doelen te concentreren. ■

Noten

1. Uitgebreide achtergrondstudie: S. van Oenen en M. Valkestijn, *Welzijn in de brede school. Partners voor levensecht leren*, 2e druk, SWP, Amsterdam 2004. Zie ook: V. de Waal, *Uitdagend leren. Culturele en maatschappelijke activiteiten als leeromgeving*, 2e herziene druk, Coutinho, Bussum 2004.
2. S. van Oenen, P.P. Bakker en M. Valkestijn, *Jeugdactiviteiten in de brede school. Werkboek voor kwaliteitsontwikkeling: doelen, methodiek, evaluatie*, SWP, Amsterdam 2005.
3. Deze onderscheiding is afgeleid van een studie naar concrete welzijnsactiviteiten in samenwerking met scholen, die door het hele land heen worden uitgevoerd: S. van Oenen en P.P. Bakker, *Welzijn en de brede school; activiteiten met leerlingen*, NIZW 2002; P.P. Bakker, S. van Oenen en M. Valkestijn, *Welzijn in de brede school; activiteiten met jongeren*, NIZW 2002.



(foto: Loes Mulder)

maandag 26 september

In het mooie Amnesty-gebouw aan de Keizersgracht was ik stagiaire op de afdeling Jongeren en studenten. Deze eenheid maakt lesbrieven voor scholen en informatiepakketten, die jongeren, studenten en scholen over de mensenrechten informeren. Ik heb teksten geredigeerd en informatiemateriaal verzonden.

dinsdag 27 september

Mijn stagebegeleider bij Amnesty ontwikkelt een spelletjesboek. In de oude versie staat een aantal verhalen, maar deze wil hij moderniseren. Eén verhaal was al gemoderniseerd en mij werd gevraagd een ander verhaal te veranderen en misschien in te korten. Dit vond ik een moeilijke, maar leuke uitdaging en ik wilde het wel proberen. Ook heb ik een 'eenheidvergadering' bijgewoond. Dit is een vergadering voor alleen de afdeling Jongeren en studenten.

woensdag 28 september

Elke week maakt een medewerker van Amnesty een folder voor de jongerenactie. In deze folder staan gewetensgevangenen waarvoor actie moet worden gevoerd. Ik moest in een bestaande folder het onderwerp veranderen. Ik kreeg een blaadje met in het Engels uitgelegd wat er met de gewetensgevangenen is gebeurd. Deze moest ik in eenvoudig Nederlands vertalen en in de folder zetten. Dit was heel erg moeilijk, omdat de Engelse tekst best vaag was, maar uiteindelijk heb ik er wel een leuk verhaal van kunnen maken.

donderdag 29 september

Vandaag had ik een leuke klus: ongeveer 200 kartonnen mapjes vouwen en vullen met papieren, een sticker, een klein boekje en een sleutelhanger. In de mapjes zat informatie over de *Rights Supporters*-actie van dit jaar. Dit was natuurlijk niet het slimste werk, maar ook dat moet worden gedaan en ik vind het niet erg om te doen; de rest heeft genoeg andere dingen om zich mee bezig te houden.

Ook heb voorbeeldbrieven vertaald. Amnesty heeft een boekje met ongeveer 25 zaken (*cases*) waarvoor actie moet worden gevoerd. Naar de betreffende persoon kan je brieven sturen om hen te steunen. Deze brieven zijn allemaal in het Engels of Frans en men moet natuurlijk wel weten wat ze naar iemand schrijven. Ik heb deze brieven in het Nederlands vertaald.

vrijdag 30 september

Vandaag heb ik de actiepakketten verzorgd en heb ik overleg gehad met de coördinator van mijn eenheid (Jongeren en studenten).

maandag 3 oktober

Op het internet heb ik naar informatie voor mijn eindwerkstuk over 'oorlogskinderen' en over Amnesty zelf gezocht. Ik heb veel informatie gevonden. Morgen ga ik naar de presentatie van een kerstproject voor scholen.

woensdag 5 oktober

Ik begon de dag rustig; wat blaadjes van Amnesty lezen, kopiëren, videobanden verzenden. Ook was er een vergadering over

het project *Zilverrail*. Omdat Koningin Beatrix dit jaar 25 jaar op de troon zit, rijdt er in de herfstvakantie speciaal voor jongeren een trein (*Zilverrail*) dwars door Nederland. Verschillende bedrijven hebben een wagon waarin verschillende activiteiten plaatsvinden. Ook Amnesty heeft een wagon, hierin zitten twee mensenrechtenactivisten uit Tunesië en Wit-Rusland om met jongeren over de situatie in hun land te praten. Omdat Amnesty vooral actie voert door middel van brieven, heeft het een rad met 25 acties gemaakt. Aan de actie waarbij het rad stil komt te staan moet een brief worden geschreven. Zo kunnen de jongeren met de activiteiten van Amnesty kennismaken. Op het rad moeten de 25 landen worden uitgebeeld waar de brieven naar kunnen worden verzonden. Die landen verwijzen dan naar de actie. Er ligt een voorbeeldbrief klaar en die kunnen de jongeren ondertekenen en in de brievenbus gooien die daar aanwezig is. Vandaag zette ik de landen bij elkaar met een landkaartje en een foto. Ik ben blij met deze zelfstandige opdracht, die ze mij hebben toevertrouwd.

donderdag 6 oktober

Vandaag kwam mijn leraar Maatschappijleer langs om te kijken of alles wel goed ging en om met mijn stagebegeleider te overleggen.

vrijdag 7 oktober

Mijn laatste dag is aan gebroken, wat vind ik het erg om weg te gaan, ik ben nu helemaal gewend en voelde me helemaal op mijn plek, maar goed, aan al het leuks komt een eind. Ik heb vandaag de *punten* voor op het rad en borden voor in de trein gemaakt. Op de borden staan leuzen: 'TALK NOW!' (Praat over de mensenrechten), 'ACT NOW!' (Draai aan het rad en stuur een brief) en 'MEET NOW!' (Ontmoet de mensenrechtenactivisten). Vlak voordat ik weg moest was alles af, dus daar ben ik wel blij mee. Toen was het moment aangebroken om afscheid te nemen. De stagecoördinator vertelde dat ze heel erg tevreden over me was en dat ik prima heb gewerkt.

Ik vind het erg jammer dat mijn stage is afgelopen, maar ze zijn nog niet van mij af: in de herfstvakantie reis ik een dag met Amnesty-trein van *Zilverrail*. Zo kan ik nog even zien hoe alles is geworden. ■

Duizend lichtjes

JEFF PECK

Ondanks de positieve werking van maatschappelijke stages in de Verenigde Staten, dreigt deze vorm van burgerschapsvorming een kort leven te zijn beschoren.

[Van onze correspondent.](#)

‘De *echte* wereld moet het vak Burgerschapsvorming (*Civics Education*) worden binnengehaald’, is een stelling die door velen in Amerika al heel lang wordt aangehangen. Natuurlijk moet dat. Over welke wereld zou je het anders willen hebben? De stelling betekent in de praktijk echter iets anders, namelijk dat burgerschapsvorming – toch een gewoon vak in het voortgezet onderwijs – zich door de echte wereld willen laten binnenhalen. Leerlingen moeten het klaslokaal verlaten om de *echte* wereld in te gaan en daar iets doen wat aan hun vorming tot burgers bijdraagt.

Morele plicht

Twee argumenten worden daar traditioneel bij naar voren gebracht. Ten eerste: het standaard curriculum van Burgerschapsvorming is te droog en te saai. Dit heeft een slecht imago van het vak en geringe belangstelling van de leerlingen tot gevolg. Het naar buiten richten van de blik moet leiden tot benodigde irrigatie, die burgerschapsvorming sappig kan maken en de belangstelling ervoor kan vergroten.

Ten tweede: nogal wat mensen hangen de opvatting aan dat leerlingen, die toch van de ruimhartigheid van de gemeenschap profiteren, ook een zekere, morele plicht hebben om vanuit hun school iets voor die

gemeenschap terug te doen. In de jaren tachtig, tijdens het presidentschap van George Bush (zonder W.), werd deze opvatting sterk door het Witte Huis gepropageerd. Bush deed dat onder andere in een speech waarin hij dergelijk vrijwilligerswerk in een opwelling van Maoïsme ‘*a thousand points of light*’ noemde. Die naam is behouden gebleven, want de nationale stichting die ter ondersteuning van vrijwilligerswerk in de Verenigde Staten werd opgericht werd zo gedoopt.

Problemen

De eis tot deelname aan vrijwilligerswerk door leerlingen en studenten – op zichzelf al contradictoir – kende en kent nogal wat problemen. Zo blijkt het erg moeilijk te zijn om geschikte activiteiten en bijbehorende plekken te vinden. Lang niet elke activiteit is immers geschikt vanuit het oogpunt van de school en het vak

Burgerschapskunde. Het werk moet bijvoorbeeld een minimum aan eigen verantwoordelijkheid eisen. Het is niet waarschijnlijk dat het schrobben van vloeren in overheidsgebouwen of het buitenzetten van vuilcontainers van bejaardenhuizen veel ervaringen opleveren die in het klaslokaal bruikbaar zijn of sterk aan kennis en competenties van de leerlingen bijdragen.



Maatschappelijke stage: morele plicht om iets voor de maatschappij terug te doen
(foto: Europese Unie).

Maar zelfs bij een ruime opvatting over wat geschikt is, blijkt het aantal in aanmerking komende plaatsen veel te gering. Dat kon iedereen overigens zien aankomen.

Een kleine, regionale school voor voortgezet onderwijs, zoals die in het plaatsje waar ik woon (Greenwich, New York State), heeft gemiddeld 24 leerlingen in een klas. Een jaargang telt vier of vijf klassen.

Waar moet je in een rurale omgeving als deze per jaar ruim honderd min of meer geschikte plaatsen voor maatschappelijke stages vandaan halen? De school in kwestie heeft overigens een creatieve oplossing voor dit probleem gevonden door zelf een project te ontwikkelen waaraan een hele klas kan deelnemen. De leerlingen assisteerden

het lokale overheidsbureau voor huisvesting bij het opstellen van een huisvestingscensus, dat wil zeggen: een bevolkingsonderzoek naar een aantal sociale kenmerken en huisvestingsomstandigheden. Een mooi project, dat op zichzelf weer de nodige kwesties met zich meebracht. Gaan leerlingen op verantwoorde wijze om met vertrouwelijke informatie? Hoe kan dat worden gegarandeerd? Hoeveel controle moet er zijn op het werk van de leerlingen en wie moet wat controleren?

Houding van leerling

Voortvloeiend uit afstand en beschikbare tijd, vormen het toezicht vanuit de school en de begeleiding van leerlingen die maatschappelijke



De onderwijsparadox

De gemeenschap is ermee gediend dat het onderwijs alles uit een kind haalt wat er in zit, opdat het kind later als burger tot zijn volle potentie bijdraagt aan het publieke bestaan en het algemeen welzijn. Vanuit deze visie is het doel van onderwijs dat de leerling aan het eind van zijn opleiding meer kan en weet dan

aan het begin: kennis en vaardigheden zijn het enig geldige product.

Het persoonlijk welzijn van een kind kan er daarentegen mee gediend zijn dat het onderwijs zo is ingericht dat het in alle vrijheid, zonder competitie, zijn individuele weg kan volgen. Het doel van dit soort onderwijs is in wezen niet opleiding, maar opvoeding en individuele ontplooiing.

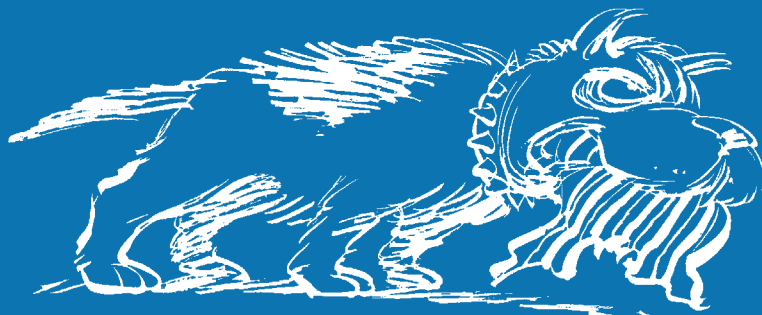
De meeste onderwijssystemen streven naar de gulden middenweg, maar is die er wel?

Onderwijsstelsels onderscheiden zich van elkaar door de nadruk die ze leggen op *een* kant van het continuüm tussen individu en gemeenschap, tussen opvoeding en onderwijs, tussen persoonlijkheids- en burgerschapsvorming.

Op prestatie en competitie gebaseerde systemen als het Franse en het Amerikaanse, beide niet toevallig werkzaam in uit revolutes voortgekomen republieken (*res publica*: het openbare leven), verschillen principieel van de Noord-Europese stelsels (Nederland, Duitsland, Scandinavië) met hun traditie van niet-prestatiegericht vormingsonderwijs.

Toen ik als decaan van een montessorischool een aanbevelingsbrief moest schrijven voor een leerling die naar een Amerikaanse *high school* wilde, bleek mijn schets van de persoonlijke ontwikkeling van het kind daar geen enkele indruk te maken. Ik moest per vak aangeven welke positie de leerling innam in de prestatierangorde van de klas: beste, op twee na beste, middelste, enzovoorts. Dat was zo'n verschrikkelijke vloek in de montessorikerk, dat ik er maar een slag naar heb geslagen.

Grom



stages lopen een groot probleem. Hierbij moet in aanmerking worden genomen dat de stagewerkzaamheden veelal buiten de schooluren moeten plaatsvinden.

De leerlingen zelf mogen niet worden onderschat als probleemveroorzakers. Sommigen maken er een uiterst genante vertoning van. Voor Amerikaanse, lokale en regionale scholen kan dat vervelende consequenties hebben, want zij hebben voor de jaarlijkse schoolbegroting de goedkeuring van de kiezers in hun district nodig. Andere leerlingen – en dit komt vaker voor – gaan zo op in hun stagewerkzaamheden dat ze voor de duur van de stage de school de school laten en bedroevende studieresultaten boeken. Onderzoek toont daarover het volgende beeld. Hoe later de maatschappelijke stage in de opleiding wordt geplaatst, hoe bevredigender de leerresultaten en hoe tevredener de leerlingen. Tegelijkertijd geldt dat hoe later de stage in het curriculum is opgenomen, hoe groter de negatieve invloed op studieresultaten van de reguliere schoolvakken is.

Ten slotte doet zich een beoordelingsprobleem voor. Het gaat immers om zeer uiteenlopende leerervaringen, naar stageplaatsen gemeten zeer uiteenlopende eisen en per stageplaats verschillende begeleiders en begeleiding. Hoe rechtvaardig en objectief kan men dan nog zijn?

Positief

De balans slaat echter toch door naar de positieve kant. Voor sommige, als gedemotiveerd gekwalificeerde, leerlingen blijkt de maatschappelijke stage een

motiverend effect te hebben en de leerresultaten op school positief te beïnvloeden. Leerlingen lijken tijdens de stageperiode op school op te fleuren en hun klas verlevendigt, aldus de docenten, die zeggen daardoor te worden gestimuleerd. De relatie tussen school en gemeenschap wordt versterkt. Daarnaast leert de ervaring dat de hierboven beschreven problemen tenminste deels kunnen worden opgelost. Door een aantal standaardactiviteiten in de stage op te nemen (bijhouden van een dag- of logboek, afnemen van interviews met begeleiders, bijwonen en verslagleggen van openbare bijeenkomsten, een minimum aantal uren actief zijn) wordt het beoordelingsprobleem een stuk kleiner. De kwestie van het vinden van voldoende, goede plaatsen kan deels worden opgelost door de benoeming van een vaste stagecoördinator op school. Deze is verantwoordelijk voor het zoeken en beoordelen van mogelijke stageplaatsen en de toedeling daarvan, of van projecten waar een hele klas aan kan deelnemen, alsook voor het onderhouden van de dagelijkse contacten en voor het oplossen van individuele problemen. Een jaarlijkse bijeenkomst met een feestelijk tintje voor vertegenwoordigers van de stageplaatsbiedende organisaties en instellingen (*Community Day* heet dat op de school in Greenwich), tijdens welke de school blijk geeft van erkenning, heeft bewezen de continuïteit te vergroten en nieuwe belangstellenden te trekken. Jaarlijks herhaald onderzoek naar de behoeften, verwachtingen en eisen van alle participanten – leer-

lingen, school en stageplaatsbiedende instellingen – kan inzichten verschaffen die het mogelijk maken veel problemen al bij voorbaat uit de weg te ruimen.

Veel scholen zijn alweer bezig het aandeel van maatschappelijke stages in hun curriculum te verkleinen.

Terug naar af

Over het geheel genomen is het oordeel van leerlingen, docenten en de gemeenschap over dit soort maatschappelijke stages positief. Daarom is het ongelukkig dat veel staten er thans toe overgaan de programma's voor maatschappelijke stages financieel te kortwieken; voornamelijk ten bate van het 'back to basics'-onderwijsconcept dat momenteel sterk opgeld doet. Volgens dat concept moeten scholen zich veel sterker, zoniet bijna uitsluitend, op lezen en schrijven en de ontwikkeling van wiskundige vaardigheden richten. Leerresultaten moeten kunnen worden gemeten en vergeleken en dus moeten gestandaardiseerde toetsen en toetsmethoden worden ingevoerd. Dat is wel wat anders dan het naar buiten richten van de blik. Veel scholen zijn dan ook alweer bezig het aandeel van maatschappelijke stages in hun curriculum te verkleinen. ■

Vertaling: Hans van der Heijde

Een pionier over maatschappelijke stages

Reëel positief

IRIS GERDEZ

Doede Boersma was tot voor kort docent Maatschappijleer aan de Heerenveense vestiging van het Friesland College (ROC). De vergrijzing van vrijwilligersbestanden in en de afnemende deelname van jongeren aan organisaties en verenigingen brachten hem er vier jaar geleden toe bij Maatschappijleer met maatschappelijke stages te werken. Een pleidooi.

Doede Boersma: 'In het algemeen kun je stellen dat de gezinssituatie en de prioriteiten die gezinsleden stellen zijn veranderd. Vroeger was het nog gewoon dat vader of moeder in het weekeinde op vrijwillige basis actief was in bijvoorbeeld de sportvereniging, waarvan kindlief lid was. Tegenwoordig willen zij in het weekeinde de handen vrij hebben en zijn ze niet langer bereid tijd aan verenigingswerk op te offeren.'

Daarom vindt Boersma het belangrijk dat leerlingen worden gestimuleerd om vrijwilligerswerk te doen. Maatschappelijke stages moeten die stimulans bieden. Het mes snijdt daarbij aan twee kanten. De leerlingen krijgen de mogelijkheid om vaardigheden te leren en leren bovendien dat ze in staat zijn om een constructieve bijdrage aan de maatschappij te leveren.

Verplicht

Het docententeam van Boersma was het met hem eens, ook al omdat maatschappelijke stages goed aansluiten bij het praktijkgestuurde leren dat het Friesland College voorstaat. Daarom wordt op deze school de maatschappelijke stage per september 2006 verplicht gesteld. Leerlingen worden dan geacht tachtig studieuren per jaar aan maatschappelijke stages te besteden. De *uitbetaling* in studiepunten gaat tien procent van het totaal aantal te behalen punten per studiejaar uitmaken.

Boersma: 'Ik heb altijd erg goede ervaringen gehad met maatschappelijke stages. Leerlingen waren erg enthousiast. In de nieuwe opzet is het niet langer alleen maar een onderdeel van Maatschappijleer, maar wordt het een integraal onderdeel van de studie. Hiermee wordt het trouwens ook een stuk minder vrijblijvend. Concrete voorbeelden? Een grote

zorginstelling in de omgeving laat gehandicapten een restaurant runnen en plantsoenen onderhouden. Die konden wel wat hulp van onze cursisten gebruiken. De zorginstelling, een welzijnsinstelling en het Friesland College hebben vervolgens gezamenlijk een project voor cursisten en asielzoekers georganiseerd. De opdracht bestond uit het ontwerpen en maken van een kleine kantine, een kantoortje en een knutselruimte voor de gehandicapten. Ze waren niet alleen verantwoordelijk voor het ontwerp en de uitvoering, maar ze moesten ook sponsors zoeken die bereid waren de benodigde materialen te schenken. Dat is allemaal gelukt.'

Problemen

We moeten echter oppassen voor alleen maar *positivo*-praat. Er doen zich ook problemen voor.

Boersma: 'Ja, en daar moet je goed op zijn voorbereid. Meestal gaat het om het niet nakomen van gemaakte afspraken. Het is heel vervelend als iemand niet komt opdagen om de spelletjesmiddag in het bejaardenhuis te organiseren en te leiden. Bijna net zo vervelend is de vraag wat je dan moet doen. Sancties, en zo ja, welke? Moet je voortaan met contracten werken?

Je moet ook beseffen dat controle nodig is. Het is een keer voorgekomen dat iemand zijn maatschappelijke stage met een betaald bijbaantje vulde. Goede verantwoording is nodig, alsook controle en goede afspraken tussen alle betrokken partijen: cursist, stageplaats en school. Maar ook al doe je dat allemaal goed, dan nog zullen zich problemen voordoen. Die zullen echter bij lange na niet tegen de positieve resultaten opwegen. ■

Iris Gerdez is leraar-in-opleiding Maatschappijleer aan het Friesland College (ROC).

Maatschappelijke stage

'In het onderwijs gaat het om meerdere doelen. We bereiden kinderen voor op deelname aan de maatschappij. Dat heeft een economische component: zorgen dat je de arbeidsmarkt op kunt. Maar ook een sociale: zorgen dat je kunt deelnemen en bijdragen aan de samenleving', aldus minister-president Jan Peter Balkenende in een speech voor de ledenbijeenkomst van de Besturenraad over *De waarde van de school*, op 3 maart 2005 te Apeldoorn.

Een maatschappelijke stage kan veel bijdragen tot de persoonlijke ontwikkeling van jongeren: zelfvertrouwen, gevoel van eigenwaarde, sociale vaardigheden en verantwoordelijkheidsgevoel worden versterkt. Leerlingen leren over de maatschappij en raken door participatie meer bij ontwikkelingen in de samenleving betrokken. Ze ervaren hoe het is om iets voor een ander te betekenen, zonder dat er een directe beloning tegenover staat. Daarnaast kunnen ze inzicht krijgen in de praktijk van een eventuele toekomstige baan. Een maatschappelijke stage bevestigt en versterkt de band tussen de leerling en de samenleving.

Voorbeeldopdracht

Om leerlingen goed op een maatschappelijke stage voor te bereiden is het belangrijk dat ze weten wat vrijwilligerswerk inhoudt. Ook is het goed om vooraf na te denken over het maatschappelijk belang van een stage. Wanneer leerlingen er zelf het nut van inzien is het gemakkelijker om ze voor werkzaamheden te motiveren. De volgende opdracht kan hierbij een goed hulpmiddel zijn. De opdracht is geschikt voor vmbo-3, maar is ook bruikbaar voor het mbo. Nodig is een ict-lokaal met voldoende computers met een internetaansluiting.

Internetopdracht Maatschappelijke stages

Je wilt meer over een maatschappelijke stage te weten komen. Daarvoor moet je een internetpagina bestuderen en daarover vragen beantwoorden.

Ga naar www.civiq.nl en klik op 'maatschappelijke stage' en daarna op 'leerlingen'. Klik ook op '&JOY', 'jongeren' en daarna op 'jongeren vertellen'. Beantwoord de volgende vragen:

1. Wat is een maatschappelijke stage?
2. Wat is het belangrijkste verschil tussen een maatschappelijke stage en gewoon werk?
3. Wat zijn redenen voor deze jongeren om vrijwilligerswerk te gaan doen?

Je weet nu wat een maatschappelijke stage inhoudt. Binnenkort ga jij ook zo'n stage doen. Beantwoord daarom de volgende vragen:

4. Waarom is een maatschappelijke stage belangrijk?
5. Wat voor maatschappelijke stage zou ik willen doen?
6. Waarom zou ik dat willen doen?
7. Waar zou ik dat kunnen doen?
8. Wat voor praktische activiteiten zou ik daar kunnen ondernemen?
9. Wat kan ik al?
10. Wat zou ik tijdens mijn maatschappelijke stage willen leren?

De les is een voorbereiding op de maatschappelijke stage die de leerlingen gaan doen.

Relevante internetpagina's

Op www.civiq.nl is meer informatie over maatschappelijke stages en vrijwilligerswerk te vinden.

Voor het vinden van kortlopende stages en klussen kunt u terecht op www.freeflex.nl. Leerlingen kunnen zich hier ook zelf op vrijwilligerswerk oriënteren.

Iris Gerdez & Matthijs van Waveren

Verplichte kost

HANS VAN DER HEIJDE

In haar zoektocht naar de ouders van een zwarte vmbo-klas komt Margalith Kleijwegt terecht in een zeer geïsoleerde wereld. In *Onzichtbare ouders. De buurt van Mohammed B.* beschrijft zij de door haar afgelegde bezoeken.

Onzichtbare ouders, van VN-redactrice Margalith Kleijwegt, dient per direct op de verplichte literatuurlijst van elke Pabo en lerarenopleiding te worden opgenomen. Het liefst zou ik die zin nog een tiental keren herhalen en deze recensie alleen daaruit laten bestaan, maar ik zal me tot *een* herhaling beperken, aan het slot. In de tussenliggende zinnen hoop ik duidelijk te maken waarom elke leerkracht en leerkracht-in-wording dit boek moet lezen.

Kind en ouder

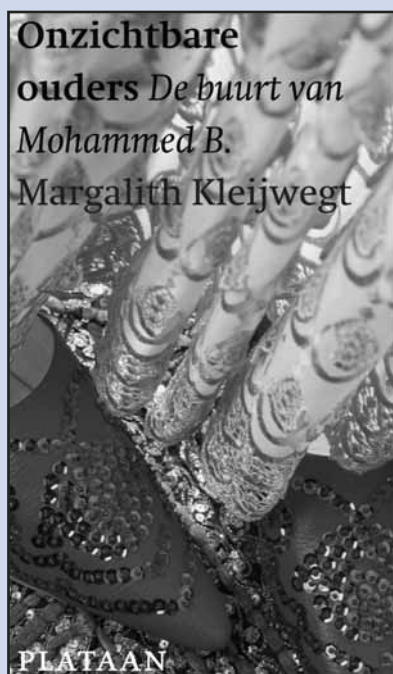
Vooral in de grote steden vertonen allochtone leerlingen onderwijsachterstand en probleemgedrag. Dat is geen nieuws en je produceert niet veel nieuws als je daar (onderwijs-)sociologische verklaringen voor produceert. Dat doet Kleijwegt dus ook niet. Wat ze wel heeft gedaan is zo concreet mogelijk beschrijven hoe nu eigenlijk de verhouding tussen de Marokkaans-Amsterdamse en Turks-Amsterdamse wereldjes en die van het Nederlandse onderwijs in elkaar zit.

Die verhouding wordt door de kinderen belichaamd. Zij zijn ook de enige relatie tussen school en ouders. Die kinderen gaan naar school (of niet, want het absentisme is hoog); dat wil zeggen dat ze heen en weer pendelen tussen wereldjes die niets met elkaar hebben te maken. Hun ouders zijn alleen topografisch gesproken in Nederland, maar leven in sociaal-culturele zin volstrekt geïsoleerd daarvan. Ze weten niets van het Nederlandse onderwijs, spreken geen of slecht Nederlands en weten ook nauwelijks iets van hetgeen hun kinderen op school (of daarbuiten, als ze spijbelen) uitspoken. Komt dat door onwil van die ouders?

Voor een deel wel, valt indirect te concluderen. Velen lijden armoede, omdat ze niet veel verdienen, maar ook omdat ze van dat lage inkomen voor een huis in Marokko of Turkije sparen. Ze zijn dus gericht op terugkeer. Waarom zou je je dan, bij al je werk, inspannen om Nederlands te leren?

Culturele remmingen spelen evenzeer een rol en ook de sociale controle binnen dat eigen Amsterdams-Marokkaanse en -Turkse wereldje, toont Kleijwegt. Die leiden er ook toe dat contacten met instituties en de menselijke vertegenwoordigers daarvan worden gemeden. Ook al zijn er afspraken

Margalith Kleijwegt, *Onzichtbare ouders. De buurt van Mohammed B.*, Uitgeverij Plataan, Zutphen 2005, 207 pagina's, ISBN 90-5807-231-2, prijs: € 14,95



gemaakt, bijvoorbeeld voor een bezoek aan de school tijdens de ouderavond. Ook Kleijwegt staat, alle zorgvuldig gemaakte afspraken ten spijt, regelmatig voor een dichte deur... en als de deur wel opengaat betekent dat niet dat de conversatie zich tot de problematische kanten van het opgroeien van zoon- of dochterlief mag uitstrekken.

Onzichtbaar

Een dergelijke houding leidt niet tot oplossingen. Eigen schuld, dikke bult? Natuurlijk niet. Het sociale isolement is tenminste deels het resultaat van onmacht van die ouders om aan de Nederlandse samenleving deel te nemen. Hun onzichtbaar-zijn mag dan een zelf gekozen strategie zijn, als hun kinderen daarvan de dupe worden moet toch iets worden gedaan. Allerlei instanties doen ongetwijfeld hun best, maar het beeld dat Kleijwegts beschrijving schetst is toch dat van een schimmenrijk van ouders die onzichtbaar (trachten te) blijven voor ambtenaren, die zelf achter procedures en kantooreuren schuilgaan.

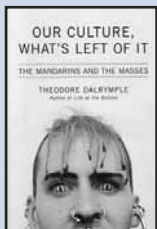
Lang geleden zat ik op de lagere school. Ik was geen probleemkind. Desondanks kwam mijn meester een paar keer op huisbezoek, 's avonds, om mijn zenuwachtige ouders te vertellen wat voor kereltje ik op school was en wat voor vervolgonderwijs hij in gedachten had. Natuurlijk had een dergelijk bezoek een hoog paternalistisch gehalte. Het zou echter wel eens precies het juiste middel kunnen zijn om deze onzichtbare ouders de weg naar de school van hun kroost te wijzen... en tegelijkertijd zichtbaar te worden. Overigens zijn de leerkrachten van de vmbo-school in Amsterdam-West, die Kleijwegt een jaar lang volgde, dat volkomen met haar eens. Wat ze graag zouden willen is een beetje meer tijd daarvoor.

Culturele achtergrond

De subtitel van *Onzichtbare ouders* moeten we maar voor lief nemen als een marketingtruc. Weliswaar besteedt Kleijwegt ook aandacht aan strenge huiswerkinstututen en internaten voor moslimjongeren, maar van een stelling dat er een direct verband bestaat tussen isolement en islamisme van jongens als Mohammed B. is geen sprake.

Leerkrachten horen iets te weten van de culturele achtergrond van hun leerlingen, hetgeen op lerarenopleidingen wordt ingevuld als: iets weten van Marokko en Turkije. Daar is niets mis mee, maar onmisbaar is kennis van de culturele miniwereldjes van de Marokkaanse en Turkse wijken in de grote steden. Kleijwegt toont die wereldjes, laat hun isolement zien en heeft ook nog een paar suggesties om ze te ontsluiten. *Onzichtbare ouders* dient daarom per direct op de verplichte literatuurlijst van elke Pabo en lerarenopleiding te worden opgenomen. ■

Dalrymple op herhaling



'Progressieve denkbeelden werken onverantwoordelijk gedrag in de hand. Daardoor verpaupert onze hele cultuur', schrijft *HP/De Tijd* op 21 oktober jongstleden over *Beschaving, of wat er van over is*, een

vertaling van de tweede bundel columns en opstellen van de verfrissend controversiële Britse psychiater Theodore Dalrymple. In een volgend nummer besteedt *Maatschappij & Politiek* er zelf uitgebreider aandacht aan. Net als bij de bespreking van zijn eerste vertaalde boek (*M&P* 2005, nummer 6) zal het zwaartepunt liggen op wat Dalrymple over het onderwijs heeft te zeggen.

Theodore Dalrymple, *Beschaving, of wat er van over is*, Amsterdam 2005, € 24,95.

Amerika als immigratieland

De Verenigde Staten zijn al sinds het begin van hun geschiedenis bezig met het absorberen van nieuwkomers, met tweede, derde en verdere generaties, met etnische verschillen en tegelijk met een overkoepelend gevoel van Amerikaanse identiteit. De achterliggende gedachte om leerlingen te vertellen over deze geschiedenis is dat het misschien mogelijk is dat we in Europa, met veel minder ervaring, iets van deze geschiedenis kunnen opsteken.

The Quincy Club, onderdeel van het John Adams Institute, biedt voor de hoogste havo/vwo-klassen informatie over de geschiedenis van de Verenigde Staten vanuit dit perspectief. Op de internetpagina www.quincyclub.nl vindt u ervaringen van de Verenigde Staten als immigratieland en verhalen over de Amerikaanse *melting pot*. De internetpagina biedt een veelheid aan achtergrondmateriaal en de mogelijkheid om de nieuwsbrief aan te vragen. Voor nadere informatie: Alex van Ommen, e-mail: quincyclub@john-adams.nl.

Stage

Op de elektronische snelweg is een groot aantal internetpagina's voor stages te vinden. Deze pagina's kunnen behulpzaam zijn bij de zoektocht naar een passende stageplaats. De pagina's www.stagecentrum.nl en www.stagemotor.nl zijn plaatsen voor vraag en aanbod: beroepspraktijkvorming en stageplaatsen op onder andere mbo-niveau zijn hier te vinden. Handige tips voor het vinden (en krijgen) van

een stageplaats en informatie over 'Jeugd en werk' vindt u op de internetpagina www.jeugd-maatwerk.nl. Deze pagina biedt bovendien de mogelijkheid om per studierichting naar een goede werkervaringsplaats te zoeken: Grafimedia, Uiterlijke verzorging, Toerisme, Infrastructuur, voeding enzovoorts. Ook Kennisnet geeft via het internet informatie over stagelopen. Op de pagina <http://stagelopen.kennisnet.nl> vindt u ondermeer de *Stagestraat* en *Stagewijzer*.

Het komende nummer van *Maatschappij & Politiek* verschijnt in februari 2006.

De redactie wenst u prettige feestdagen.

Onderwijskrant over de kloof tussen burgers en politiek

Doelgroep:
hogere klassen
havo/vwo

Bij het referendum over de Europese Grondwet stemde 61% van de Nederlandse kiezers tegen de Grondwet terwijl 85% van de Tweede Kamerleden voor was. Volgens veel kranten een duidelijk bewijs voor het bestaan van een kloof tussen de mensen in het land en de politiek. En die kloof zou er natuurlijk eigenlijk niet moeten zijn...of wel? Het IPP heeft een onderwijskrant gemaakt over de afstand tussen burgers en politiek.

Een greep uit de inhoud:

- * Bestaat de kloof of bestaat hij niet?
- * Een politiek-jargon-test
- * Een interview met de oprichter van Coolpolitics
- * Is populisme het antwoord?
- * Opdrachten bij de artikelen
- * Test: hoe dichtbij is de politiek voor mij?

Bestellen:

De krant is geïllustreerd, telt 8 pagina's en wordt in principe als pakket van 35 exemplaren aangeboden. De prijs van het pakket bedraagt € 43,- incl. verzendkosten. De losse prijs bedraagt € 1,75 exclusief verzendkosten.

Te bestellen via: bestel@publiek-politiek.nl
Of via de website: www.publiek-politiek.nl

Docentendag Maatschappijleer

Noteer
vast in uw
agenda!

Vrijdag 3 februari 2006, 10.00 - 16.00 uur
Hotel Dorint Sofitel, Eindhoven

Gastlezing door socioloog Dick Pels,
auteur van het boek *De Geest van Pim*

En verder:

- * Maatschappijleer na 2006
- * 20 lezingen en presentaties
- * Producenten en uitgevers van lesmateriaal
- * Collega's en gastdocenten

Hoe kunt u deelnemen?

Vanaf medio december zijn de uitnodigingsfolder en het aanmeldingsformulier gereed. Vraag deze aan via: info@publiek-politiek.nl of kijk op: www.publiek-politiek.nl

De toegang bedraagt € 80,-. Dit is inclusief lunch/koffie/thee. Studenten betalen € 35,-

De docentendag Maatschappijleer wordt jaarlijks georganiseerd door het Instituut voor Publiek en Politiek (IPP) en de Nederlandse Vereniging van Leraren Maatschappijleer (NVLML)

NVLML



